

СУЛЫ- БАТПАҚТЫ АЛҚАПТАР

Қазақстан
Қырғызстан
Түркіменстан

Ақпаратты жаңарту, жергілікті
қоғамдастықтармен жұмыс істеу және
тұрақты пайдалану жөніндегі ұсынымдар

Теңіз-Қорғалжын көлдер жүйесі, Қазақстан

Сулы-батпақты алқаптар дегеніміз не?

Орталық Азия қуаң өңірімізде сулы-батпақты алқаптарына өзендер мен каналдар, көлдер мен су қоймалары, су тасқыны мен тоғандар, ылғал және батпақ жерлер жатады. Олардың барлығы өңірдегі адамдардың денсаулығымен және өмірімен байланысты таптырмас су ресурстарының көзі және биологиялық алуантүрлілік ошағы болып табылады. Сулы-батпақты алқаптарының тазалығы мен экологиялық жағдайына елдеріміздің амандығы, тіпті өмірі де байланысты.

Олар не үшін маңызды?

Өйткені олардың табиғи процестердегі және қоғам өміріндегі рөлі өте үлкен және әртүрлі. СБА ең маңызды экологиялық функцияларын атап өту қажет:

- тұщы суды сақтау
- жер үсті және жерасты ағындарын реттеу
- жер асты суларының деңгейін бір қалыпта ұстау
- судың табиғи тазаруы және ластауыш заттарды сүзу
- оттегіні атмосфераға қайтару, атмосферадан алу және көміртекті жинақтау
- климатты тұрақтандыру, әсіресе жауын-шашын мен температура жағдайына қатысты
- жағалаудың тозуын болдырмау және топырақты эрозиядан сақтау
- биологиялық алуантүрлілікті бір қалыпта ұстау
- адам үшін практикалық мәні бар және/немесе қауіп төнген өсімдіктер мен жануарлардың мекендеу орнын қамтамасыз ету

Алакөл-Сасықкөл көлдер жүйесі, Қазақстан

СБА неліктен сақталуына және ұтымды пайдалануына мұқтаж?

Антропогендік сипаттағы қауіпті қатерлер бар, олар СБА қоршаған орта сапасының нашарлауына және олардың экожүйелерінің деградациясына әкеліп соғады: техногендік ластану, ауылшаруашылық мұқтаждықтары үшін реттеусіз су алу, биоресурстарды бақылаусыз пайдалану, табиғи науалардың өзгеруі және бөгеттерді салу, сондай-ақ су ресурстарын тиімді пайдаланудың трансшекаралық мәселелері.

Photo by Marina Bazarovskaya

Сулы-батпақты алқаптар туралы Рамсар конвенциясы

Рамсар конвенциясы дегеніміз – сулы-батпақты алқаптарды және олардың ресурстарын сақтау және ұтымды пайдалану мақсатында ұлттық іс-қимылдар мен халықаралық ынтымақтастық негізін қалайтын үкіметаралық шарт. Конвенцияның миссиясы «Сулы-батпақты алқаптар сақталып, орынды пайдаланылатын, қалпына келтірілген және олардың пайдасын барлығы мойындайтын және бағалайтын» болуға бағытталған.

Бұл мақсат 2016-2024 жылдарға арналған 4-ші Стратегиялық жоспарда келтірілген.

Жоспар төрт басым бағытты (мақсат) және 19 қосалқы мақсаттарды қамтиды:

1-мақсат: Сулы-батпақты алқаптардың жойылуына және тозуына әкелетін факторларды қарастыру

2-мақсат: Рамсар алқаптарының желісін тиімді сақтау және басқару

3-мақсат: Барлық сулы-батпақты алқаптарды тиімді пайдалану

4-мақсат: Конвенцияның орындалуын жетілдіру

Орталық Азияның барлық елдерін қоса алғанда, 169 мемлекет Конвенцияның Тараптары болып табылады. Қазіргі уақытта Орталық Азияның 21 сулы-батпақты аумағы халықаралық маңызы бар Рамсар алқаптары дәрежесіне ие болды.

Photo by Marina Bazarovskaya

Орталық Азияның Рамсар өңірлік бастамасы (ОА-РӨБ)

Осы бастама 2016 жылы СБА сақтау және ұтымды пайдалану бойынша өңірлік ынтымақтастықты нығайту үшін Рамсар конвенциясының ұлттық және өңірлік деңгейде тиімді түрде жүзеге асырылуы мақсатында құрылды. Қазіргі таңда ОА-РӨБ мүшелері Қазақстан, Қырғызстан және Түркіменстан болып табылады. Тәжірибелі сарапшылар – үш елдің ғалымдары мен тәжірибелі мамандары шешімдер қабылдау үшін жауапты ОА-РӨБ Үйлестіру Комитетіне кірді.

Өңірде Рамсар конвенциясының ережелерін орындау және Рамсар СБА басқару

Рамсар конвенциясы Тараптардан сулы-батпақты алқаптарды басқару органдарының жүйесін немесе органын құруын талап етпейді, мемлекеттерге өз міндеттемелерін орындау шарттары мен құралдарын анықтау құқығын қалдырады. Осыған байланысты Орталық Азияның әр елінде СБА басқару бойынша өз тәжірибесі қалыптасты.

Алакөл-Сасықкөл
көлдер жүйесі,
Қазақстан

Қазақстан. Қазақстан Рамсар конвенциясына 2007 жылғы 2 мамырда қосылды және қазіргі таңда халықаралық маңызы бар сулы-батпақты алқаптар ретінде жарияланған 10 объектіге ие. Сондай-ақ, 2018-2021 жылдарға арналған Рамсар тізіміне енгізу үшін 5 потенциалды СБА анықталды.

Қазақстанда сулы-батпақты алқаптардың мәселелерін реттейтін құқықтық нормаларды қамтитын «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» 2004 жылғы 9 шілдедегі №593-II және «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы» 2006 жылғы 7 шілдедегі №175-III ҚР Заңдары қабылданды (15.06.2017 ж. жағдай бойынша толықтырулар мен өзгертулермен), онда су қоймаларды халықаралық және республикалық маңызы бар сулы-батпақты алқаптарға жатқызу ережелері бекітілді (ҚР Үкіметінің 2015 жылғы 11 ақпандағы №18-03/94 қаулысы); халықаралық және республикалық маңызы бар сулы-батпақты алқаптардың тізімі бекітілді (2015 жылғы 24 сәуірдегі Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің №18-03/369 бұйрығы). «Өсімдік және жануарлар дүниесінің мәселелері бойынша Қазақстан Республикасының кейбір

заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 21.01.10 ж. № 242-IV ҚР Заңымен «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» 2004 жылғы 9 шілдедегі № 593-II ҚР Заңына сулы-батпақты алқаптарды реттеу туралы «Сулы-батпақты алқаптар» 39-1-бабы қосылды. 2006 жылғы 7 шілдегі №175-III «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы» ҚР Заңына маңызды орнитологиялық аумақтар туралы нормалар қосылды (15.06.2017 ж. жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулар).

Қазақстандағы барлық Рамсар СБА, қолданыстағы ұлттық заңнамаға сәйкес, толық немесе ішінара ЕҚТА енгізілген, бұл ретте оларға жергілікті билік жанама әсер етеді. ҚР Су ресурстарын басқару бойынша мемлекеттік бағдарламасын дайындау аясында Премьер-министрдің хаттамалық шешімімен (2013 жылғы 2 шілдедегі № 11-5/07-168 кеңес хаттамасы) ЕҚТА орналасқан суайдындарының, оның ішінде халықаралық маңызы бар СБА мәселелері бойынша әзірленген бағдарлама жобасына жеке тарау қосу тапсырылды. Сондай-ақ, СБА санациясына қажетті шараларды анықтау тапсырылды.

Қырғыз Республикасы. «1971 жылғы 2 ақпандағы «Суда жүзуші құстардың тіршілік ету ортасы ретінде халықаралық маңызы бар сулы-батпақты алқаптар туралы БҰҰ Конвенциясына қосылуы туралы» Заңға (2002 жылғы 10 сәуірдегі №54) сәйкес Рамсар конвенциясына қосылды.

Рамсар конвенциясын жүзеге асыруға байланысты Республикада міндеттемелерді орындауды үйлестіруді және қамтамасыз етуді Қырғыз Республикасы Үкіметінің жанындағы Мемлекеттік қоршаған ортаны қорғау және орман шаруашылығы агенттігі (ҚР МҚОҚОША) іске асырады. Сулы-батпақты көшендерді зерттеуге және сақтауға бағытталған жұмыстарға аталған агенттіктің Қырғыз Республикасының Ұлттық ғылым академиясымен бірлесіп сулы-батпақты алқаптарды түгендеу, СБА пайдалану және қорғау режимі туралы үлгілік ережелерді құру, оларды басқару жоспарларын, сондай-ақ қолданыстағы Қырғызстанда сулы-батпақты алқаптарды сақтау стратегиясының жобасын (2013-2023 жж.) әзірлеу және орындау кіреді.

Рамсар конвенциясы бойынша Республика міндеттемелерін орындаған кезде құрамында ҚР МҚОҚОША басшылығынан және ОА-РӨБ ҮК мүшелері-ұлттық сарапшыларынан құралған Жұмыс тобы (Маматайыров Б., Ақулов Р., Давлетбаков А.Т., Остащенко А.Н.) Рамсар тізіміне қосу үшін ең перспективалық СБА іріктеп алды: Чардактусу, Кара-Суу және Сары-Челек көлдері, Сусамыр өзені алқабының орташа ағымы, Орто-Токой, Токтогул, Киров өзендері. Осы СБА зерттеу Жұмыс тобы алдында тұрған және бір міндет болып табылады, бұл оларды тұрақты пайдаланудың басқару жоспарларын және табиғатты қорғау шараларының негіздерін әзірлеу үшін қажет. Бұдан басқа, IWC шегінде тек Рамсар алқаптарында ғана емес, сондай-ақ сулы-батпақты IBA сулы-батпақты құстардың қыстауына мониторинг жасалады. Жоғарыда айтылған сарапшылар ЕҚТА, ҚР ҰҒА қызметкерлерімен және тиісті аңшылық шаруашылықтарымен бірлесіп, Рамсар және Қырғызстанның басқа да СБА мониторинг жасайды.

Шатыркөл көлі,
Қырғызстан

Түркіменбашы шығанағының солтүстік-шығыс бөлігі, Түркіменстан

Түркіменстан. 2009 жылдың шілде айында Рамсар конвенциясының тарапы болды және өзiрге бiр ғана Рамсар аумағын – Түркіменбашы шығанағын ұсынды. Дегенмен, 2010 жылдан бері БҰҰ Қоршаған ортаны қорғау жөнiндегi конвенциялар мен бағдарламаларға негiзделген Түркіменстанның мiндеттемелерiн орындау жөнiндегi мемлекеттiк комиссияның жанынан, елде Конвенциядағы ережелердiң жүзеге асырылуын қадағалау және тiзiмге енгiзiлген және/немесе болашақта Рамсар тiзiмiне енгiзiлетiн алқаптарды басқару үшiн жұмыс тобы құрылды.

Жұмыс тобы ОА-РӨБ өзiрленуiне қатысты. Түркіменстанның ОА-РӨБ қатысуы Қоршаған ортаны және жер ресурстарын қорғау жөнiндегi мемлекеттiк комитетке Рамсар конвенциясының аясында Түркіменстанның халықаралық мiндеттемелерiн орындауға көмектеседi, сондай-ақ мынадай негiзгi мақсаттарға қол жеткiзуге бағытталады: басқа елдердегiдей, Рамсар СБА желiсiн ұйымдастыру, ол үшiн Келиф көлдерiмен бiрге Түркіменстанның Тәуелсiздiгiнiң 15 жылдығы атындағы Зейит су қоймасы; қалалық ветланд ретiндегi Куртли көлi; Оңтүстiк Челекен және Түрiкмен шығанағымен бiрге Огурджалы аралы; Алтын-асыр Түрiкмен көлi; Сарықамыс көлi; Солтандаг-Кызылбу-

рун көлдер жүйесi тәрiздi потенциалды аумақтарды Рамсар тiзiмiне номинациялау, сонымен қатар, сулы-батпақты құстардың қыстауын, оның iшiнде теңiз (EBSA/CBD) және негiзгi орнитология аумақтары (IBA) ретiнде сулы-батпақты сайттары мониторингiн жалғастыру.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, Жұмыс тобының сарапшылары (Рустамов Э.А, Вейисов А., Каррыева Ш.) Рамсар конвенциясының рәсiмiне сәйкес Оңтүстiк Челекен және Түркімен шығанағымен қатар Огурджалы аралын номинациялауға (RIS ақпараттық құжат) өзiрлеп бастады. Жұмыс тобының сарапшылары (Рустамов Э.А, Сапармурадов Д.С., Вейисов А.), Жұмыс жоспарына сәйкес, 2015-2017 жылдары СБА, және тек номинацияланған аумақты (Түркіменбашы шығанағы) ғана емес, басқа да СБА мониторинг жүргiздi.

Жұмыс тобының және Түркіменстан қоршаған ортаны және жер ресурстарын қорғау жөнiндегi мемлекеттiк комитетiнiң алдына қойылған негiзгi мiндеттерi – сулы-батпақты алқаптарды зерттеу және қорғау – бұл дегенiмiз олардың толық түгендеуiн жүзеге асыру, олар үшiн заңнамалық қорғауды қамтамасыз ету және тиiстi басқару жоспарларын құру.

Жергілікті қауымдастықтармен жұмыс жасауға бағытталған ОА-РӨБ алғашқы жобасы

Рамсар конвенциясының хатшылығымен мақұлданған «Қазақстанда, Қырғызстанда және Түркіменстанда сулы-батпақты алқаптардың (СБА) жай-күйі туралы ақпаратты жергілікті қоғамдастықтардың СБА сақтау және тиімді пайдалану бойынша озық тәжірибелерді жинау және тарату жолымен жаңарту» жобасы Жапония Үкіметі тарапынан бөлінген ерікті жарналар арқылы жүзеге асырылды.

- Қазақстан, Қырғызстан және Түркіменстандағы СБА туралы ақпаратты жаңарту.
- Жергілікті қоғамдастықтардың СБА құндылығы мен олардың қызметтері туралы хабардардығын зерттеу және СБА маңыздылығын түсіндіру үшін сұхбат жүргізу.
- Дүниежүзілік СБА күніне орай, жергілікті тұрғындарды тартып, ауқымды іс-шаралар өткізу.
- Орталық Азия елдерінде – Қазақстанда, Қырғызстанда және Түркіменстанда сулы-батпақты алқаптарды сақтаудың және басқарудың үздік тәжірибелеріне арналған, Жобаның түпкілікті және негізгі нәтижесі болған тиісті нұсқаулық жасау.

Photo by Marina Bazarevskaya

Жоба аясындағы дала жұмыстары

Дала жұмыстары аясында жобаның ұлттық сарапшылары Адылбек Козыбаков (Қазақстан), Аскар Давлетбаков (Қырғызстан) және Эльдар Рустамов (Түркіменстан) жергілікті әкімшілік пен халық өкілдерімен кездесулер өткізді және төмендегі кестеде көрсетілген 10 СБА жағдайы туралы материал жинады.

Жоба аясында зерттелген СБА

	Атауы	Рамсар тізіміне енгізілген күні және ауданы	Координаттары	Қатыстылығы	
				ЕҚТА	Әкімшілік аумағы (облыс немесе вelayat, аудан немесе этрап)
1	Теңіз-Қорғалжын көлдер жүйесі	11.10.1976 353 341га	50°25'59" 69°11'20"	Қорғалжын мемлекеттік табиғи қорығы	Ақмола облысы Қорғалжын ауданы, Қарағанды облысы Нұра ауданы
2	Алакөл-Сасықкөл көлдер жүйесі	25.11.2009 914.663 га	46°16'00" 81°32'00"	Алакөл мемлекеттік табиғи қорығы	Алматы облысы Алакөл ауданы, Шығыс Қазақстан облысы Үржар ауданы
3	Кіші Арал теңізі және Сырдария өзенінің сағасы	02.02.2012 330.000 га	46°20'50" 61°00'09"	Барсакөлмес мемлекеттік табиғи қорығы	Қызылорда облысы Арал ауданы
4	Қаракөл көлі	3.773 га	43°53'44" 51°30'93"	Үстірт мемлекеттік табиғи қорығының Қарақия-Қаракөл мемлекеттік зоологиялық қаумалы	Маңғыстау облысы Ақтау қ.
5	Ыстықкөл көлі	26.12.1976 624.439 га	42°22'17" 77°21'58"	Ыстықкөл мемлекеттік қорығы	Ыстықкөл облысы Ыстықкөл, Жетіғуз, Түп, Ақсу және Тоң аудандары
6	Сон-Көл көлі	23.01.2011 38.869 га	41°55'03" 75°08'32"	Қаратал-Жапырық мемлекеттік қорығы	Нарын облысы Ақтал ауданы
7	Шатыркөл көлі	08.11.2005 16.100 га	40°33'31" 75°09'03"		Нарын облысы Нарын ауданы
8	Түркіменбашы шығанағы	03.07.2009 267.124 га	39°47'47" 53°21'70"	Хазар мемлекеттік қорығы	Балкан вelayаты Түркіменбашы этрапы
9	Куртли көлі	1421 га	38°01'00" 58°22'00"	-	Ашгабат шаһары
10	Түркіменстан Тәуелсіздігінің 15 жылдығына арналған Зейит су қоймасы мен Келиф көлдері	85.488 га	37°31'00" 65°06'00"	Әмудария мемлекеттік табиғи қорығының Келиф қаумалы	Лебап вelayаты Керкин және Халач этраптары

Жергілікті қоғамдастықтар арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнама мақсаты: СБА қалай пайдаланатындығын, олардың қандай пайда көретіндігін, қандай проблемалар және оларды шешу үшін қандай тілек-ұсыныстар бар екенін анықтау. Сауалнама негізінде жергілікті қоғамдастықтардың СБА туралы хабардар екендігі, экологиялық қызметтердің ерекшелігі және олар тұратын СБА сақтаудың және тұрақты пайдаланудың маңыздылығы туралы түсініктері анықталды. Барлығы СБА тұратын 505 адамнан сұхбат алынды, оның ішінде Қазақстанда – 77, Қырғызстанда – 240 және Түркіменстанда – 188 адамнан.

Жергілікті халық үшін экожүйе қызметі

СБА тұщы сумен қамтамасыз етеді

- Мысалы, Ыстықкөл көлінің жағалауында тұратын жергілікті халық осы СБА, бірінші кезекте, су көзі (91%) деп бағалайды және Ыстықкөл қазаншұңқырының кіші өзендері су ресурстарын ауыз су ретінде тұтынып, ауылшаруашылық өнімдерін өндіру үшін жер суару мақсатында пайдаланады.
- Түркіменстанның Тәуелсіздігіне 15 жыл ат. Зейит су қоймасы СБА жағалауында тұратын адамдар осы су қоймасысыз өмір сүре алмайды, себебі, маңайдағы елді мекендердің сумен қамтамасыз етілуі және тың жерлердегі ауылшаруашылық алқаптарының суарылуы – тек қана су қоймасы есебінен. Респонденттер соңғы жылдары су қоймасындағы судың кіріс көлемінің төмендеуін атап өтті, бұл жергілікті қауымдардың әлеуметтік-экономикалық жағдайына кері әсер етеді.

Жоғарыда

Сырдария өзеніндегі балықшылар.
Қызылорда облысының Арал ауданы

Төменде

Халықтың пікірін сұрау
Сауалнамаға қатысушылар

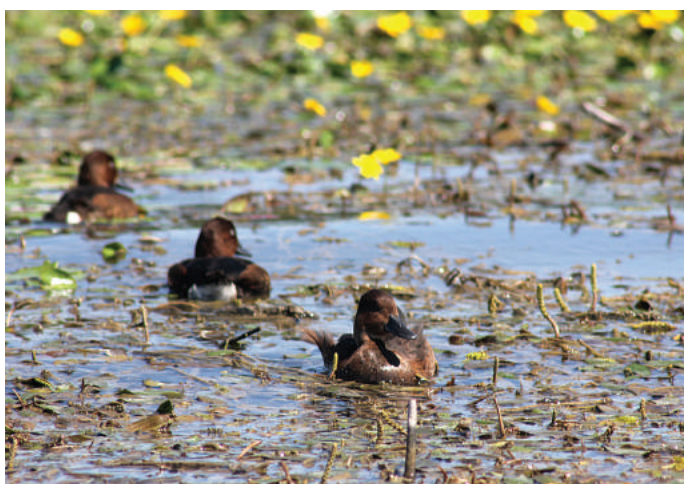

СБА жергілікті халықты азық-түлікпен және табыс көзімен қамтамасыз етіп, әл-ауқатына әсер етеді

- Қазақстанның Ақмола облысы Қорғалжын ауданында жергілікті тұрғындардың жалпы әлеуметтік-экономикалық жағдайы қанағаттанарлық. Бұл негізінен бай дала жайылымдарының, ірі балық қорларының және үлкен қаланың жақын орналасуымен байланысты, шаһар базарларында жергілікті балықшылар, фермерлер мен шаруа қожалықтары Теңіз-Қорғалжын СБА және оның айналасында өндірілген келесі өнімдерін өткізе алады: балық, сиыр еті, жылқы еті, қой еті, құс еті, сүт және ашытқан сүт тағамдарын (қымыз, құрт, ірімшік, қаймақ және т.б.).
- Сон-Көл көлі ауданның экологиялық және экономикалық тұрақтылығында өте маңызды рөл атқарады, көл балық аулау, мал шаруашылығы, демалыс және туризмнің дамуына жағдай жасайды. Осы СБА көп бөлігі жайылым үшін пайдаланылады. Жерлер өнімді мал өсімі үшін тиімді пайдаланылады, жайылымдар көлемінің мол болуының арқасында сүт пен ет өндірісі қарқынды дамыған.
- Түркіменбашы шығанағы СБА қамтамасыз ететін негізгі қызметтер мен олжалардың (теңіз суы мен тұщытылған су, балық, құс, туризм, аң аулау және балық аулау) жергілікті қоғамдастықтар үшін өмірлік мәні бар. Елді мекендердің, әсіресе СБА мен қорық айналасындағы кішігірім ауылдардың, халқы биологиялық ресурстарға, оның ішінде балық пен ұшып өтетін және қыстайтын құстарға, тікелей тәуелді.
- Ыстықкөлде жыл сайын 120 т. дейін түрлі балық түрі – шабақ, көксерке, тұқы, пелядь, сиг және тағы басқалары ауланады және дәнді дақылдардың, картоптың, көкөністің, жеміс пен жидектің өндірісі жолға қойылған.
- Кіші Арал теңізі мен Сырдария өзенінің сағасы СБА тұратын жергілікті халық негізінен балық аулаумен айналысады. Негізгі сала – балық аулау мен өнімін шығару. Балық шаруашылығымен 61 субъект айналысады, оларда 187 адам жұмыспен қамтылған.

Жоғарыдан төменге

Ыстықкөл көлінің жағасындағы сұңқылдақ аққулар, Қырғызстан
Алакөлдегі үйректер, Қазақстан

СБА құстардың мекендеу ортасы мен миграция орны болып табылады

- Теңіз-Қорғалжын көлдер жүйесі – Орталық Азияның негізгі орнитологиялық аумақтарының бірі болып табылады, ол арқылы жыл сайын миллиондаған суда жүзетін және су маңы құстары, оның ішінде ақбас үйрек пен шикылдақ қаз тәрізді бірнеше мыңға жуық жаһандық қауіп төнген құстар ұшып өтеді. СБА айналасындағы дала ландшафты ғаламдық жойылу қаупі бар құс түрі – 150 жұпқа дейін уя салады деп есептелетін тарғақ шоғырының және жойылуға жақын 700 жұптан астам далалық қаншыр құстың тіршілік ету ортасы ретінде қызмет етеді.

Ыстықкөлдің аралындағы үлкен сұқзғынның ұялары, Қырғызстан

- Ыстықкөл көлі – Орталық Азияның ең маңызды ІВА бірі. Оның таяз жерлері, суайдыны және жағалау сулы-батпақты экожүйесі суда жүзетін және су маңайы құстарының 240 астам түрі үшін өте құнды миграциялау, қыстау және ұялау орны болып табылады. Жалпы алғанда, әр жылдары көлде 50 ден 100 мыңға дейін дарақ (30 түрі), орташа есеппен 66.231 құс қыстайды. Жағалауда, әдетте, барылдауық, сұр үйрек, бізқұйрық үйрек, ысқырғыш шүрегей азықтанады және демалады; жағалаудан одан өрі 20-30 м саяз суда қасқалдақ пен кегала үйрек ұшып жүреді; сублиторальды белдемде – қызыл тұмсық және қызыл бас сұңгуіштер, сұқсыр үйрек (қызыл мойын, қарамойын, кішкентай, үлкен, сұр-жақты), айдарлы қарала үйрек, ұзынтұмсықты бейнеарық және сыбырлақ және сұңқылдақ аққулар, ал кіші аққу сирек кездеседі. Тереңдігі 10 метрден аспайтын таяз сулы жағалаудағы белдеу 478 га жерді алып жатыр және іс жүзінде қыстайтын құстар үшін басты жем базасы болып табылады.
- Түркіменбашы шығанағы орнитофауна тізімінде 300 астам түр бар. Ұя салатындардан құзғын, көксары, кәдімгі күйкентай, тырду, қызылсирақты шалшықшы, шағын, теңіз және ұзын тұмсықты шүрілдек, қарабауыр бұлдырық, көк кептер, үй байғызы, қара және ақбауыр су қарлығашы, алтын және жасыл аражегіш, бөбісек.

Photo by Marina Bazarevskaya

Жоғарыдан төменге

Ыстықкөл көлі, Қырғызстан

Алакөл-Сасықкөл көлдер жүйесі, Қазақстан

СБА демалысқа арналған және экологиялық туризм орны қызметін атқарады

- Ыстықкөл жылдың жылы мезгілінде адамдардың жаппай демалыс орны қызметін атқарады. Осында ең дамыған инфрақұрылым: біраз елдерден туристерді қабылдайтын көптеген шипажайлар мен демалыс үйлері бар. Ыстықкөл облысына 2016 жылы келген туристердің жалпы саны 1.159.656 адам құрады.
- Алакөл көлі жергілікті халық үшін, сонымен қатар Қазақстан мен Ресейдің көптеген туристері үшін демалыс орны болып табылады. Көл жағалауында демалыс аймақтары мен үйлерінің саны өсуде. Қазіргі таңда осы көлдің жағалауында 60 астам демалыс үйлері мен аймақтары өз қызметтерін атқаруда.
- Қорғалжын ауданының жергілікті кәсіпкерлері бөдвотчер-туристерге қонақ шағын үйлерін ұсыну арқылы қызмет

көрсетуде. Қонақ шағын үйлері мен киіз үйлерінің иелері өздері жағалау мен жалпы СБА тазалығын қадағалауда, себебі, олардың пікірінше, таза нысандарға туристерді тарту әлдеқайда жеңіл.

- Туристерге қызмет көрсету үшін тиісті инфрақұрылым дамып жатыр, оған жергілікті тұрғындардың басым бөлігі тартылған. Сон-Көл дамудың жоғары туристік әлеуетіне ие, бұл келесі факторларға: адам аяғы аз тиген биік таудағы көлдің табиғатына, таза ауаға, жергілікті қауымның мәдениеті, салт-дәстүрі және тұтас өмір салтына ықпал етеді. Шетелдік қонақтар үшін жергілікті халықтың дәстүрлі тұрмысы, ұлттық киіз үйді безендіруі ерекше қызығушылық тудырады. Аймақ Ұлы Жібек жолының кешенді туристік бағыттарына енгізілген. Туристерді қабылдайтын жергілікті тұрғындар үшін бірқатар артықшылықтар бар: қаржылық табыс, білім деңгейін көтеру, бір уақытта дәстүрлі экономикалық қызметті жүзеге асыру мүмкіндігі.

Жоғарыдан төменге

Сон-Көлдегі туристерге арналған киіз үй қалашығы, Қырғызстан
Қонақ үй иесінің отбасымен бірге Германиядан келген «бёдвотчерлер» отбасы,
Қорғалжын, Қазақстан

«Аваза» ұлттық туристік аймағы, Түркіменстан
Түркіменбашы шығанағы, Түркіменстан

- «Аваза» ұлттық туристік аймағы – СБА батыс шекарасынан 4 км қашықтықта және Түркіменбашы қаласынан 12 км қашықтықта орналасқан заманауи курорттық қала. Жазғы маусымда Авазаға бүкіл Түркіменстаннан және шетелден туристер келеді. Авазада бір мезетте демалушылардың саны 4000 адамға дейін жетуі мүмкін. Жоспарланған 60 астам қонақүйдің 20 астамы тұрғызылды, 6 коттедж кешені, 7 сауықтыру орталығы, 2 яхта клубы және негізінен ұзындығы 7 км созылатын жасанды арна бойында орналасқан мейрамхана мен кафелер желісі бар.

Сон-Көл көлі,
Қырғызстан

СБА мәдени мұра бөлігі болып табылады

- Ыстықкөл көлі адамзаттың мәдени мұрасы ретінде де ерекше маңызға ие, оған мысал – Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының өткізілуі. Бұл рухани құндылықтарға байланысты, эстетикалық және көркемдік шабыт көзі болып табылады, әлеуметтік, экономикалық және мәдени сипаттағы маңызды жергілікті дәстүрдің негізін құрайды.
- Сон-Көл аумағы мәдени мұраның бір бөлігі болып табылады, мысалы, Манас әскерлері қалдырған ескерткіштер («Таш Тулга») («Тоғыз орда»). Сон-Көл көлінің қазаншұңқыры іргелес аудандарының тұрғындарымен дәстүрлі түрде мәдени және мерекелік шаралар өткізуге пайдаланылады.

Жоғарыдан төменге

Түркіменбашы шығанағы СБА Кұстар күнінің өтуі, Түркіменстан
Каракөлдегі оқушылар арасындағы бедвотчинг, Қазақстан

***СБА оқушылар мен студенттер үшін экскурсиялар мен
далалық практика орны болып табылады***

- Қаракөл көлін Ақтау қаласының үкіметтік емес ұйымдары мен оқу орындары ағарту және оқу-танымдық мақсатта пайдаланады. Жыл сайын балалар мен жастар көл жағасында сенбіліктерге қатысады.
- Түркіменбашы шығанағы СБА Хазар мемлекеттік қорығының ғылыми бөлімі, сондай-ақ, Түркіменбашы қаласындағы жалпы білім беру мектептері ағарту-тәрбиелік және оқу-танымдық мақсаттарда пайдаланылады. Жыл сайын мектеп оқушылары «Парктер шеруі» халықаралық тағиғатты қорғау акциясына қатысады.

СБА жай-күйін және орын алған проблемаларды бағалау

Суды ауылшаруашылық қажеттіліктерге реттеусіз алу, өзендер ағынын ретту және сулардың ластануы СБА су сапасы мен мөлшері проблемаларын туғызады

- Ирригация мақсатында суды пайдалану Ыстықкөл қазаншұңқырының кішігірім өзендерінің фаунасына теріс әсер етеді. Ірі өзендердің ағуын реттеу нәтижесінде жайылым тозады, батпақтар құрғайды, өзен жанындағы алқап жойылып кетеді, өзен арнасы сел жаңбыр мен мұздақтардың жылдам ерітілуіне байланысты тегістеледі, ештеңемен ауыздықталмайтын жаздағы су тасқыны көптеген бұзылуларға әкеліп соғады. Ыстықкөл қазаншұңқырында судың ластануы өнеркәсіптік және тұрмыстық сарқынды сулардың әсерінен болып отыр, ондай сулар көбінесе суайдынына тазартусыз жіберіледі немесе тазарту құрылғылары судың сапалы тазаруын қамтамасыз етпейді.

Қорғалжын қорығына жақын СБА аумағында мал жаю, Қазақстан

Малды шектен тыс жаю мен ағаштарды шабу СБА жағалауындағы өсімдіктердің деградациясына әкеліп соғады

- Шекаралық аудандардағы жергілікті халықтың мал басының көбеюі және жайылымды жүйесіз пайдалану Сон-Көл көлінің маңында арамшөп басқан учаскелердің ұлғаюуына жеткізді. Малдың бір жерге шоғырланып жайылуы жайылымның азуына және өсімдіктің деградациясына жеткізеді. Ол жел мен судың эрозиясына және өсімдіктің түрлік құрамының өзгеруіне ықпалдасады. Үй жануарлар тұяқтарының астында құстардың жұмыртқалары мен балапандары опат болады. Қорық аумағының сыртындағы көл жағалауында орналасқан малшы қоныстары тау қаздарына қоректену үшін жағаға шығуға мүмкіндік бермейді.
- Жайылма орманды ағаш өндіру үшін пайдалануға заңмен тыйым салынғанына қарамастан, ағаштар мен бұталарды заңсыз шабу, мал жайылымымен бірге, Ыстықкөлдегі өсімдіктің деградациясына жеткізеді.
- Қорғалжын қорығының сыртында, бірақ СБА аумағында шаруа қожалығы түріндегі мал шаруашылығы едәуір дамыған, бұл СБА экожүйесіне әсер етеді.

Биоресурстарды бақылаусыз пайдалану

- Сон-Көл көлінде заңсыз балық аулау кеңінен таралған. Бұдан басқа, түлеп жатқан құстардың балапандарын олжалау да жоқ емес.
- Шектеусіз жыл бойы балық аулау, браконьерлік және қамыс өрті Түркіменстанның Тәуелсіздігіне 15 жыл ат. Зейит су қоймасы СБА биоалуантүрлілігіне ықтимал қауіп-қатерлер болып табылады.

Дала өрті

- Қорғалжын қорығы шекарасындағы жер жыл сайын жыртылып тұрғанына қарамастан шілде-тамыз айларында құрғақ найзағайдан дала өрттері болып тұрады, оларды қорық қызметкерлері өшіреді. Сол уақытқа дейін құлады және басқа да жерге ұя салатын құстардың балапандары қанаттанып, өрттен опат болу мүмкіндігі жоққа шығады.

Даладағы өрт,
Қазақстан

Рамсар СБА басқару жоспарларын бағалау

Рамсар СБА қорғау үшін маңызды болып табылатын басқарудың негізгі бағыттары:

- аумақты жоспарлау және аймақтарға бөлу;
- жер учаскелерін мемлекеттік кадастрлық есепке алу және ЕҚТА мемлекеттік кадастры;
- мемлекеттік су тізілімін және/немесе табиғи объектілерді өзге де есепке алуды қамтамасыз ету;
- жердің пайдалану мақсатын белгілеу және өзгерту;
- жерді және басқа да табиғи объектілерді пайдалануға беру;
- жерді пайдалану және орман шаруашылығын басқару;
- табиғи объектілердің және олардың кешенінің жай-күйінің мониторингі;
- табиғи объектілерді пайдалану мен қорғау жөніндегі белгіленген талаптардың сақталуын және орындалуын қадағалау.

2007 жылы Рамсар конвенциясының Хатшылығы шығарған нұсқаулықтың Сулы-батпақты алқаптарды басқару (3-ші басылым) 16 тарауында айтылғандай, СБА басқарудың жоспарлау үдерісінің маңызды функциялары осылар болуы тиіс:

I функция	Алқапты басқару мақсаттары мен міндеттерін белгілеу
II функция	СБА сипаттамаларына әсер ететін немесе әсер етуі мүмкін факторларды анықтау
III функция	Жанжалдарды шешу
IV функция	Мониторинг шарттарын анықтау
V функция	Қойылған мақсаттар мен міндеттерге жету үшін қажетті шаралар жүйесін белгілеу және сипаттау
VI функция	Тиімді басқарудың үздіксіздігін қамтамасыз ету
VII функция	Ресурс іздестіру
VIII функция	Алқап ішінде және басқа алқаптармен, ұйымдармен және мүдделі тараптармен ақпарат алмасу
IX функция	Басқару тиімділігі мен нәтижелілігі
X функция	Жергілікті, ұлттық және халықаралық саясатқа сәйкес болу

Өңірдің барлық сулы-батпақты алқаптарының ішінен тәжірибе мен басқару жоспарларын зерделеу үшін 10 алқап таңдалып алынды, олардың тек қана 6 Рамсар алқабы болып саналады. Осы алқаптар бойынша СБА басқаруындағы озық тәжірибе критерийлері (функциялары) негізінде тиісті баллдық бағалау орындалды.

Қазақстандағы, Қырғызстандағы және Түркіменстандағы Рамсар алқаптарын Басқару жоспарларының баллдық бағалары

СБА атауы	Басқару жоспарларын жасау мен іске асыру процесінің функциялары									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Теңіз-Қорғалжын көлдер жүйесі	5	5	2	3	4	4	3	4	4	3
Алакөл-Сасықкөл көлдер жүйесі	4	4	1	2	3	2	2	3	3	2
Ыстықкөл көлі	4	5	3	3	4	4	2	4	3	4
Сон-Көл көлі	5	5	3	3	4	4	2	4	3	4
Шатыр-Көл көлі	4	4	3	3	3	4	2	4	3	4
Түркіменбашы шығанағы	5	5	3	3	3	4	3	4	3	4

Осы бағалар бойынша, басқарудың озық тәжірибелері Қазақстандағы Теңіз-Қорғалжын көлдер жүйесі, Қырғызстандағы Сон-Көл көлі және Түркіменстандағы Түркіменбашы шығанағы сулы-батпақты алқаптарына тән.

Жалпы, зерттелген СБА аумағына толығымен немесе ішінара кіретін ЕҚТА басқармалары келесідей проблемаларға тап болып тұр:

- СБА сақталуын қамтамасыз ететін нормативтік базаның шикілігі;
- Аңшылық шаруашылықтарымен байқалатын мүдделер қайшылығы, материалдық-техникалық қамтамасыз етілудің жеткіліксіздігі;
- Жас мамандарды мақсатты түрде тарту жүйесінің болмауы;
- Кадрлардың тұрақталмауы;
- Ғылыми-зерттеу жұмыстарының жеткіліксіз қаржыландырылу деңгейі;
- Ғылыми бөлім мамандары құрамының ғылыми-зерттеу қызметінің объективті басымдылығына сәйкес келмеуі.

Теңіз-Қорғалжын көлдер жүйесі мен Ыстықкөл көлі СБА аумақтарындағы фауна өкілдері

Жергілікті қауымдармен жолға қойылған кері байланыс жүйесінің жоқтығы басқару жоспарларының кемшілігі болып табылады. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жергілікті халық экологиялық білім алуға мүдделі. Сондықтан оны СБА қорғау бойынша ынтымақтастыққа тарту маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Жергілікті және орталық биліктің қолдауына қол жеткізу үшін жергілікті халықпен және бұқаралық ақпарат құралдарымен байланыс нығайту бағдарламасын жасау керек. Осы бағдарламаға келесіні енгізуге болады: бұқаралық ақпарат құралдарымен байланыс; жергілікті қоғамдастықтарды хабардар ету және олардың арасында ағарту жұмысын жүргізу; келушілерді қорық объектілерімен таныстыруды ұйымдастыру; табиғатты қорғауды насихаттау; баспа қызметі. Мақсатына жергілікті халыққа СБА қорғау керектігін жеткізу, аумақты бақылау жағдайында қалайша табыс тауып, қызмет алуға болатындығын түсіндіру жатады. Жергілікті қоғамдастықтар осы СБА басқаруында үлкен рөл ойнай алады және ойнау керек. Насихаттың мақсаты бірлік пен жауапкершілік сезімін тәрбиелеу болу керек, неғұрлым білім қол жетімді болса, соғұрлым олар қорық объектісінің және СБА істеріне белсенді араласатын болады.

Қазіргі СБА тәжірибелеріндегі басқаруды жоспарлау бойынша ұсынымдар

СБА жергілікті қауымдар үшін табиғатты пайдаланудың бірқатар түрлерінің дамуын қамтамасыз етеді: сумен қамтамасыз ету, балық аулау, ауыл (жерасты суларының деңгейі мен жерлердің жоғарғы құнарлығын бір қалпында ұстаудың арқасында), мал шаруашылығы, құс шаруашылығы, ара шаруашылығы, аңшылық шаруашылығы, дәрмек шикізатын даярлау, демалыс және туризм және басқасы.

Жасалған жұмыстар нәтижесінде сарапшылар жалпылама ұсыныстар дайындады. Үш елдің тәжірибесіне сүйене отырып, Орталық Азиядағы СБА тұрақты пайдаланудың үздік тәжірибелерін сақтау, дамыту және тарату бойынша ұсынымдар әзірленді:

1. Экожүйенің табиғи және антропогендік өзгеруіне байланысты аумақты баламалы басқаруды қамтамасыз ету үшін шекараны айқындау және аймақтарды бөлу (бұл ЕҚТА құрамына кіретін барлық СБА қатысты) жұмыстарын жүргізу керек. Құстарды бақылау және қорғау режимін неғұрлым тиімді сақтау үшін бақылау бекет-мұнараларын (мысалы, Алакөл қорығындағы тәрізді) ұйымдастыру және жабдықтау. Қажет болған жағдайда СБА сенімді қорғау үшін ЕҚТА желісін кеңейту (мысалы, Кіші Арал теңізі мен Сырдария өзенінің сағасы СБА).
2. Сулы-батпақты құстардың миграциясын қамтамасыз ету үшін Хазар және Қорғалжын қорықтары тәрізді экологиялық дәліздер құру.
3. СБА жайылымның кері әсерін азайту мақсатында оны реттеу.
4. Рамсар конвенциясының, Биоалуантүрлілік бойынша конвенцияның және басқа да келісімдер алдында міндеттемелерді орындау жұмыстарының аясында (BirdLife International және Wetlands International бірлесіп отырып), қыстап қалатын, жылы жаққа ұшып кететін және ұя салатын сулы-батпақты құстарын бақылауды жалғастыру.
5. Мүмкіндігінше барынша ғылыми зерттеулер жүргізу, жиналған деректерді пайдалану және СБА үшін БЖ әзірлеу және жаңарту үшін жаңа ақпаратпен толықтыру.
6. СБА Табиғат жылнамасын жүргізу кезінде жиналған мұрағат бар болса, оларды өңдеу және экожүйелердің бейімделу қабілетін бағалайтын арнайы жұмыстарды орындау.
7. СБА және іргелес аумақтардың (мәселен, «Ысык-Көл» биосфера аумағы тәрізді) ресурстарын пайдалануда мүдделі тараптармен, соның ішінде аңшылармен және өзге де жергілікті қоғамдастықтармен ынтымақтастықты дамыту.
8. Әрбір елде бірыңғай (өңірлік) мониторинг жүйесіне шығу және біріктіру мүмкіндігі бар Рамсар СБА мониторингінің геоақпараттық жүйесін (ГАЗ) құру қажет.
9. Ресурсты пайдаланушылар арасында СБА сақтаудың маңыздылығы туралы ақпаратты насихаттаудың барлық мүмкіндігін, соның ішінде әртүрлі БАҚ және әлеуметтік желілерді пайдалану. Жастармен (мектеп оқушылары, студенттер және т.б.) экологиялық жобалар бойынша жұмыстарды дамыту.
10. Жергілікті тұрғындарды жергілікті қауымдардың мүдделерін ескере отырып СБА сақтау міндеттеріне тарту, соның ішінде, экскурсия, құстарды бақылау, құстарды суретке түсіру және т.б. бірге туристік демалысты қамтамасыз ету саласында, жергілікті халыққа жаңа мүмкіндіктер ұсыну.
11. Басқару жоспары – СБА мониторинг жүргізу жүйесіндегі негізгі құжат болып табылады, ол тәжірибеде қолдануға және нақты, бірақ ақылға қонымды артықшылықтарға ие болуға бағытталған.

Оның принциптері мен критерийлері басқару тәжірибесін жетілдіруге бағытталған. Қағидалар – бұл СБА басқаруға тыйым салмайтын ережелер, ал критерийлер олардың сақталуын тексеру құралы болып табылады. Қағидалар мен критерийлер СБА басқарудағы барлық іс-шараларды қамтуы тиіс. Басқару жоспары елмен ратификацияланған заңдарға, ережелерге және халықаралық шарттарға, конвенциялар мен келісімдерге сәйкес келуі керек. Ұйым (бұл жағдайда ЕҚТА), егер оның аумағында СБА бар болатын болса, онда ол тіркеуі құжатпен ресімделген заңды тұлға болуы тиіс. Ол өз тәжірибесінде СБА, оның биоалуантүрлілігін және басқа ресурстарын рұқсатсыз немесе заңсыз пайдаланудан қорғау үшін тиісті (алдын алу) шараларды өзірлеуге және қолдануға міндетті. СБА басқару жоспарында объективті тексерілген көрсеткіштер ұсынылуы тиіс, ол арқылы мониторингті жүзеге асырудың табыстылығын және басқару тәжірибесін бағалауға болады.

12. СБА экожүйелік қызметтері жан-жақты. Бұған мүдделі тараптар экожүйелік қызметтерді пайдалануға және қорғауға міндетті түрде тартылатын жергілікті қоғамдастықтарды қамтуы тиіс. Әсіресе бұл мәдени, экологиялық, экономикалық немесе рухани құндылықтарды көрсететін учаскелерге қатысты. Сонымен бірге, жергілікті қоғамдастықтар дәстүрлі өмір салтын қорғау құқығын құрметтеу керек. Жергілікті

қоғамдастық өкілдері осындай учаскелерді сақтауға мүдделі болуы керек. Олар бұзылған жағдайда сулы-батпақты жерлерге жауапты адамдар жергілікті қоғамдастықтармен қатар тозған жерлерді қалпына келтіруге тырысуы керек. Мысалы, СБА тәжірибе – Қырғызстандағы Сон-Көл көлі, жергілікті қауымдардың мал жайылымын дұрыс пайдаланбау себебінен тау қаздарының тіршілік ортасының бұзылуына әкелді, алайда бұнда 1996 жылы тәжірибе ретінде құстардың ұя салуы үшін жасанды аралдар тұрғызылды.

13. СБА тәжірибесін бағалау басқару жоспарының орындалуына мониторинг жүргізу, мониторинг нәтижелерін талдау негізінде жүргізу қажет. Басқару жоспарларының орындалу қорытындыларына қысқаша шолуды (8-тармақты қараңыз), мысалы, Қырғызстандағыдай ашық, қол жетерлік түрде (тегін) орналастыру қажет.

14. СБА арналған қолданыстағы басқару жоспарларын жетілдіру және оларды іске асыру процесінде критерийлерді жүйелі түрде бағалау СБА кешенді бақылау, сақтау және орнықты пайдалану үшін негіз болуға тиіс. Рамсар алқаптарының әлеуетін сақтау мүдделері біздің елдеріміздің әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламалары мен халықаралық ынтымақтастық мәселелерінде ескерілуі керек.

Потенциалды Рамсар СБА үшін алдағы жоспарлау қағидалары

СБА географиялық орналасуына және жұмыс істеуіне байланысты оларды басқару ЕҚТА басқарудан ерекшеленеді. Сондықтан келесі екі қағидаға назар аудару қажет:

- **Бассейндік қағида.** СБА қорғауын және пайдалануын жоспарлауды бүкіл су бассейніне тарату қажет, өйткені мұндай СБА тұтас экожүйе ретінде судың көлемі мен су жинау аумағының компоненттеріне байланысты болады.
- **Кешенді қағида.** Су жинау аймағының жағдайына, сондай-ақ маусымдық және жылдық динамиканы қосқанда, су қоймасының жұмыс істеу ерекшелігіне байланысты СБА белсенді және пассивті қорғауды қабыстыру қажет. Кешенді шаралар жергілікті қоғамдастықтардың СБА олардың өмір тіршілігінде СБА ерекше рөлі арқылы анықталған (жоғарыда көрсетілгендей) оң көзқарас қалыптастыруды қамтуы тиіс. Егер СБА толығымен немесе ішінара ЕҚТА аумағында орналасқан болса, онда Басқару жоспарында осы СБА тиісті экожүйесіне қатысты құндылығын ескерілуі керек. Сондықтан, осы алқапты сақтауға арналған арнайы басқару жоспарын жасауға немесе оны ЕҚТА басқару жоспарының бөлігі ретінде бөлек ұсынуға болады.

Рамсар конвенциясы бойынша, соның ішінде Орталық Азия елдеріне қатысты, халықаралық міндеттемелері төмендегідей мүмкіндік береді:

- Әрбір елде жоспарлауды белгілеп, жүзеге асырғанда СБА, әсіресе Рамсар тізіміндегілерді, қорғауға, тиісті қадағалауды қамтамасыз ететіндей, ықпалдасу. Сонымен қатар, техногендік әсердің, ластанудың немесе антропогендік қысымның басқа түрлерінің салдарынан белгілі бір СБА экологиялық жағдайының өзгеруі орын алғанда ақпараттың қол жетімділігін қамтамасыз ету.

- Барлық мүдделі тараптар, барлық деңгейдегі СБА басқаруға жауапты органдар мен тұлғалар үшін СБА қорғау, басқару және тұрақты пайдалану, олардың биоалуантүрлілігі және олардың алған ақпараттарын қабылдауға қатысты Рамсар конвенциясы Хатшылығының және/немесе Тараптары Конференцияларының ұсыныстары туралы хабардарлығын қамтамасыз ету.

Сонымен бірге, Рамсар СБА басқару міндеттері табиғи ресурстардың пайдалануын реттеу және/немесе қоршаған ортаны қорғау саласындағы құзыреті бар мемлекеттік басқару органдарына бағытталады.

Рамсар алқаптарын басқару мен бақылау бойынша Рамсар конвенциясының негізгі талаптары үш негізгі топта жинақталуы мүмкін: 1) осындай учаскелерді тиісті Рамсар критерийлеріне сәйкес анықтау және белгілеу; 2) табиғатты пайдаланудың ерекше режимін қамтамасыз ететін және осындай аумақтардың пайдалану мақсатын сақтауға ықпал ететін басқару жоспарларын әзірлеу; 3) өздерінің номинацияланған мәртебесінің кері өзгеруіне жол бермеу мақсатында Рамсар СБА қадағалау.

СБА басқару тәжірибесі мен Рамсар конвенциясының потенциалды алқаптары бойынша талаптарының арасындағы сәйкестікті немесе қарама-қайшылықты анықтау қолданыстағы басқару тәжірибесінің тиімділігін (нәтижесін) бағалау кезінде мүмкін болады. Егер СБА табиғи кешені сақталып, биоалуантүрлілігі азайып қалмай, суда жүзетін құстардың мекендеу ортасы бүлінбесе, бұл басқарушылық қызметтің оң тиімділігінің сенімді көрсеткіші бола алады. Олай болмаған жағдайда бұл қызмет тиімсіз және, кем дегенде, Орталық Азияның ОА-РӨБ құру үшін біріккен үш елінде қолданылатын тәжірибелерге және Рамсар конвенциясының талаптарына қайшы келеді.

Жоғарыдан төменге

Қырғызстандағы оқушылар үшін ашық сабақ

Түркіменстандағы дөңгелек үстел

Жоба аясында өткізілген іс-шаралар

Жоба аясында СБА Дүниежүзілік күніне орай келесі іс-шаралар өткізілді:

1. Түркіменбашы қ. маңында қорық қызметкерлерінің, қала әкімшілігінің және мүдделі СБА ресурстарын пайдаланушыларының қатысуымен СБА күні (21 қаңтарда).
2. Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінде 2 ақпанда өткен отырыс.
3. Түркіменстанның шөл, өсімдіктер және жануарлар дүниесінің ұлттық институтында 1 ақпанда ұйымдастырылған дөңгелек үстел.
4. «Дүниежүзілік сулы-батпақты алқаптар күні» халықаралық акциясына арналған, «Ысык-Кель» биосфералық аумағында өткен кездесу.
5. Нарын қаласының орта мектептері, қорық аумағымен шекаралас Ат-Башы, Кочкор және Нарын аудандарының орта мектептері оқушылары үшін және Нарын қаласының №87 лицейінде оқып жатқан памир қырғыздары үшін дәрістер, «Каратал-Жапырық» МТҚ өткен дөңгелек үстел (2 ақпан), Ат-Башы ауданы Қазыбек селосы Нааматбек Усоналиев атындағы орта мектебінің 9 сынып оқушылары үшін ашық сабақ (7 ақпан).
6. Ыстықкөл және Шатыр-Көл көлдерінің жағалау аймақтарын тұрмыстық қатты қалдықтар мен балық аулайтын аулардан тазарту бойынша іс-шаралар.
7. СБА күнін өткізуін талдау және 2018-2020 жж арналған СБА сақтау бойынша іс-қимыл жоспарының екінші кезеңін талдау бойынша Бишкек қ. өткізілген қорытынды семинар.
8. «Туған өлкеміздің СБА сақтайық!» тақырыбындағы Қорғалжын қорығының базасында өткен іс-шара.

Түркіменстандағы сулы-батпақты алқаптардың (СБА) жай-күйі туралы ақпаратты жергілікті қоғамдастықтардың СБА сақтау және тиімді пайдалану бойынша озық тәжірибелерін жинау және тарату жолымен жаңарту» Нұсқаулығының қысқаша мазмұны болып табылады.

Фотосуреттерді жобаның ұлттық сарапшылары Адылбек Козыбаков (Қазақстан), Асқар Давлетбаков (Қырғызстан) және Эльдар Рустамов (Түркіменстан) берді.

Толық құжаттың электронды нұсқасы www.carecесо.org сайтында шығады.

Кітапты сатып алу үшін ОА-РӨБ мына мекен-жай бойынша хабарласыңыз:

Алматы, Орбита-1, 40, Орталық Азияның өңірлік экологиялық орталығы

Байланыс тұлғасы:

Жанель Карина – ОА-РӨБ техникалық хатшысы
zhkarina@carecесо.org

Бетіңдегі сурет: Уразалиев Руслан (АСБК)